

آثار هنری ایستگاه‌های خط یک قطار شهری تبریز

توسعه حمل و نقل عمومی در طی سال‌های اخیر باعث شده است که شهروندان ساعات زیادی را در ایستگاه‌های تاکسی، اتوبوس و مترو بگذرانند و این موضوع توجه متخصصان علوم اجتماعی را در کنار شهرسازان و متخصصان حوزه حمل‌ونقل شهری به خود جلب کرده است.

توجه به مقوله فرهنگ و اجتماع در مکان‌های عمومی دغدغه‌ای است که متولیان شهری در پی پاسخ به آن هستند. تبدیل فضاهای عمومی به فضاهای شهری فعال نیز از این موضوع مستثنا نیست و در این بین سازمان قطار شهری تبریز و حومه برای تحقق این مهم پیش قدم بوده است به طوری که در سال‌های اخیر شاهد طی سال‌های 1397 تا 1400 شاهد اجرای آثار هنری با مضامین اجتماعی و فرهنگی در ایستگاه‌های مترو تبریز هستیم. یکی از آثار قابل توجه شخصیت‌های برجسته آذربایجان در صدسال اخیر است که در ایستگاه میدان ساعت خط یک قطار شهری تبریز توسط فرزانه مدهوش و نفیسه زارع طراحی و اجرا شده است. این اثر با استفاده از آهن (فلزی) و فن هنر چیدمان (Installation Art) اجرا شده است. این اثر قابلیت تغییر و معرفی دیگر شخصیت‌های تاریخی را نیز دارد. آذربایجان، یکی از دوران‌سازترین مناطق ایران محسوب می‌شود که در طول تاریخ فرزندان والامقامی را در خود پرورانده است. این اثر برای تکریم دلآوری‌های شخصیت‌های برجسته صدسال اخیر منطقه آذربایجان خلق شده است. هر بنایی بر اساس ستون‌های خود استوار و پایدار است، تاریخ و فرهنگ نیز از این قانون مستثنا نیستند. در طرح حاضر با ایجاد ستون‌های نمادین و الهام از این مسئله و چیدمان توالی زمانی، تلاش شده تا استحکام و جاودانگی نقش مفاخر در فرهنگ و تاریخ این سرزمین نشان داده شود.

فیروزه جهان اسلام (مسجد کبود) دیگر اثری است که در ایستگاه شهید بهشتی خط یک قطار شهری تبریز توسط صابر یقال اصغری با استفاده از سنگ‌ریزه‌های رنگی و طبیعی دریای خزر و بهره‌گیری از تکنیک موزائیک سنگ (چینیقل دؤشه مه) که یک کار ابتکاری و نو بوده و دارای نشان ملی است اجرا شده است. مسجد کبود از مساجد تاریخی شهر تبریز در دوره قراقویونلوها به دستور سلطان جهان‌شاه بن قره یوسف در سال ۸۷۰ هجری قمری احداث شده است. نوع و ظرافت کاشی‌کاری و انواع خطوط به کار رفته در آن جزو شاهکارترین و ظریف‌ترین تکنیک‌های کاشی‌کاری معرق دنیا قلمداد می‌شود و به دلیل رنگ لاجوردی آن، سبب شده است که به «فیروزه جهان اسلام» شهرت یابد. مسجد کبود فعلی، بخشی از ابواب البتر مظفریه است.

مسجد کبود (فیروزه جهان اسلام) - ایستگاه شهید بهشتی خط یک قطار شهری تبریز

اثر حماسه کوراوغلو در چنلی بئل نیز دیگر اثر هنری است که توسط فرزانه مدهوش و با استفاده از آهن (فلزی) در ایستگاه آبرسان - خط یک قطار شهری تبریز اجرا شده است. کوراوغلو از گونه داستان های حماسی آذربایجان است، پژوهشگران ریشه این افسانه را در شورش‌های دهقانی جلالی می‌دانند که در عصر صفویه (سده‌های 16 و 17 میلادی) رخ داده است. بن مایه داستان کوراوغلو بر پایه مبارزه با ستمگران است. در این داستان اگرچه دیو، پری و اژدها وجود ندارد، اما سخن از اسبانی افسانه ای با نام های قیرات و دورات است که نیروی فرا طبیعی داشته و سرشت شان زمینی و دریایی است. این طرح با نشان دادن سه داستان در یک کادر؛ اسب های افسانه ای (قیرات و دورات) که همیشه و همه جا در کنار کوراوغلو بوده اند و نیز صحنه نبرد کوراوغلو با اعلان پاشا و نمایش ساز زدن و عاشیقی کوراوغلو در قلعه چنلی بئل در وصف گیزیراوغلی اجرا شده است.

ایستگاه آبرسان - حماسه کوراوغلو در چنلی بئل

یکی از آثار قابل توجه در ایستگاه های مترو تبریز اثر مشاهیر آذربایجان است که در ایستگاه دانشگاه خط یک قطار شهری تبریز طراحی و اجرا شده است. این اثر توسط فاطمه محمود زاد کهنموئی با استفاده از فایبرگلاس طراحی و اجرا شده است.

در این اثر هنری تلاش شده است به مقتضای توجه به موقعیت جغرافیایی ایستگاه مترو در جوار دانشگاه تبریز و رسالت مراکز علمی در دانش پروری، ضمن توجه به المان های معماری سر در دانشگاه های مشهور تبریز، ازجمله دانشگاه علوم پزشکی و خود دانشگاه تبریز، از طراحی شخصیت هایی همچون خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی سازنده مجموعه دانشگاهی ربع رشیدی، استاد شهریار، پروفسور هشترودی و برخی از شهدای مشهور که خروجی دانشگاه تبریز هستند، به زبان هنر سخن گفته شود. در پشت این شخصیت ها، هنرمند کوشیده تا از انبیه تاریخی ارک علیشاه تبریز و مجموعه ربع رشیدی یادکردی داشته باشد.

اثر بازار مسگران با طراحی و اجرای علیرضا رضایی در ایستگاه شهید بهشتی خط یک قطار شهری تبریز با استفاده از چوب، روح تازه ای را به این ایستگاه بخشیده است. بازار مسگران، یکی از راسته های بخش شمالی مجموعه بازار تاریخی تبریز، در امتداد ضلع جنوبی میدان صاحب الامر واقع شده است. با توجه به منابع تاریخی، سابقه صنعت مسگری در محدوده میدان تاریخی صاحب آباد در دوره صفویه وجود داشته است. طی دوره های بازسازی بازار پس از زلزله سال 1194 هجری قمری و مشخصاً پس از سیل ویرانگر سال 1288 قمری، بازار مسگران دچار آسیب و تخریب گردید و در دوره ناصرالدین شاه قاجار، مجدداً به شکل امروزی آن، عملیات مرمت و بازسازی انجام شد.

بازار مسگران - هنر چوب - ایستگاه شهید بهشتی خط یک قطار شهری تبریز

دیگر اثر قابل توجه اثری با عنوان ایوان مدائن است که در ایستگاه میدان کهن خط یک قطار شهری تبریز توسط سولماز عظیم زاده با به کارگیری کاشی کاری طراحی و اجرا شده است.

در این اثر شعر هان ای دل عبرت بین از دیده عبر کن هان ایوان مدائن را آیینه عبرت دان از خاقانی شروانی به تصویر کشیده شده است. انتخاب اولین بیت قصیده ایوان مدائن خاقانی شروانی با اجرای فن کاشی دست ساز، با نقش چلیپا که از نقوش دوران سلجوقی است در نظر گرفته شده و تلاش هنرمند نشان دادن فن های خاص مکتب هنری دوران سلجوقی است. ایستگاه میدان کهن متروی تبریز به علت قرارگیری در یکی از قدیمی ترین میدان های کهن شهر که قدمت آن به سده های نخستین اسلامی می رسد، ارزش تاریخی بسیاری دارد. همچنین طبق تحقیقات کتاب سفینه تبریز، در گوشه این میدان، خانه شاعر معروف خاقانی شروانی قرار دارد که بلاشک حضور آن بر اهمیت این ایستگاه می افزاید.

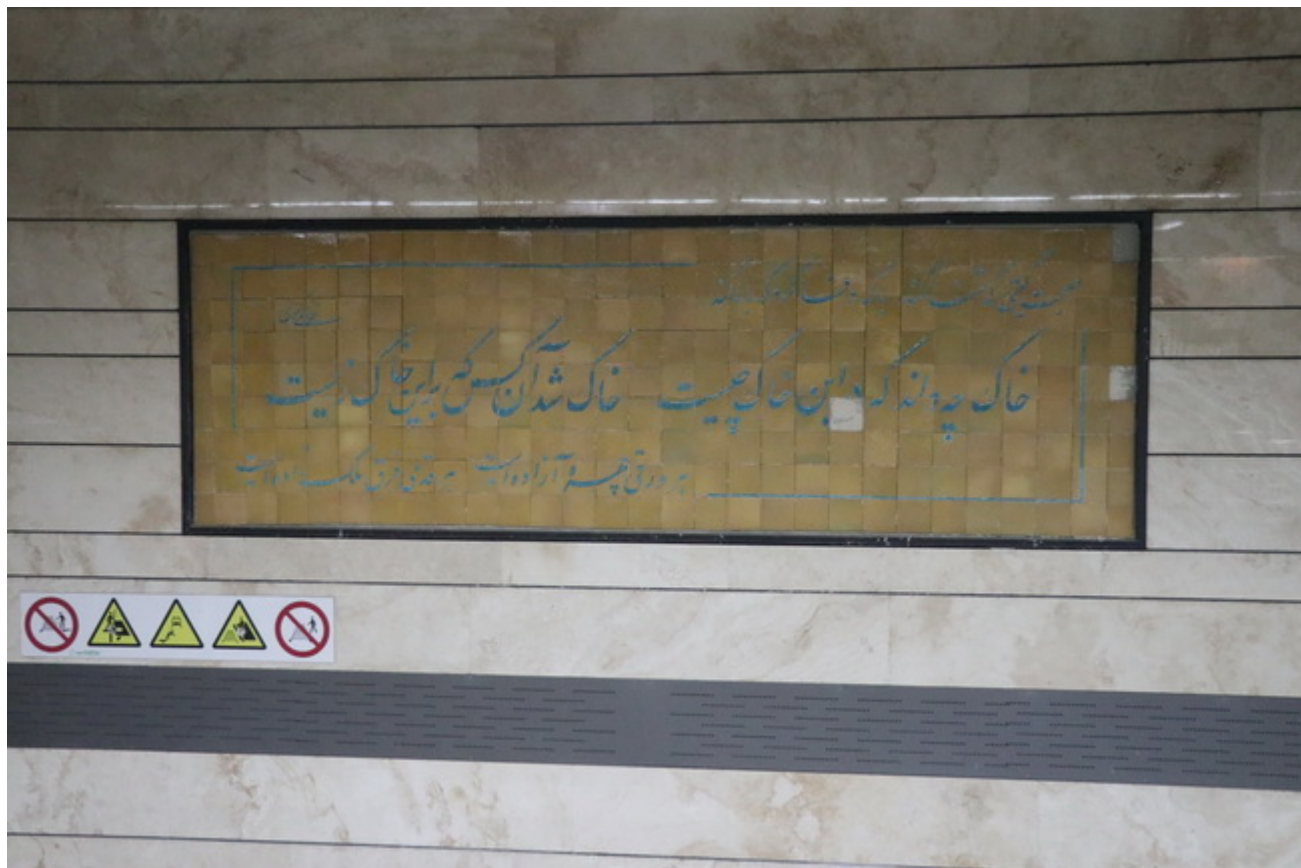
تیمچه مظفریه بازار تاریخی تبریز اثر دیگری است که توسط سعیده خوش رنگی مقدم در ایستگاه ایستگاه میدان کهن طراحی و با استفاده از کاشی اجرا شده است. تیمچه مظفریه یکی از تیمچه های تاریخی بازار تبریز است که قدمت آن به دوره ولی عهدی مظفرالدین شاه قاجار در سال ۱۳۰۵ هجری می رسد. این تیمچه به دست «حاج شیخ محمد جعفر امینی قزوینی» بنا شده و از مهم ترین مراکز تجارت قالی در استان آذربایجان شرقی و شهر تبریز به شمار می رود. تیمچه مظفریه دارای دو طبقه بوده که هر طبقه از ۲۶ حجره تشکیل یافته است. طرح تابلوی کاشی کاری بر روی ۲۰۸ کاشی با ابعاد ۱۵×۱۵ سانتی متر، تیمچه مظفریه تبریز را در کنار نقشی از فرش های منطقه آذربایجان شرقی نشان می دهد. تکنیک نقاشی به صورت زیرلعابی با کنده کاری اجرا شده است. مواد اثر حاضر از خاک سفید آذربایجان و از مجموعه موزه سفال تبریز تهیه شده است.

مجموعه تابلوهایی که توسط سولماز عظیم زاده در ایستگاه میدان کهن در طی سال جاری طراحی و اجرا شده است در نوع خود خاص و بی بدیل است. این ایستگاه به دلیل قرارگیری در محدوده میدان کهن (یکی از میادین قدیمی تبریز، به استناد کتاب سفینه تبریز) به این عنوان نام گذاری شده است. بنابر مستندات تاریخی، منزل شاعر بزرگ خاقانی شروانی در جوار همین میدان قرار داشته است. خاقانی یکی از طلایه داران مکتب شعر آذربایجان است، به این بهانه و جهت معرفی شعرای هم عصر وی، تابلوهای این ایستگاه به معرفی بزرگان مکتب شعر آذربایجان اختصاص یافته است، آرامگاه اکثر این شعرا در مقبره الشعرای تبریز قرار دارد. در سبک کاشی ها، از لحاظ ساخت، طرح و رنگ نیز به همان دوره تاریخی (دوره سلجوقی) رجوع شده است. اسامی شاعران و اثری که از آنان معرفی شده است به شرح زیر است:

نظامی گنجوی

صحبت گیتی که تمنا کند/ با که وفا کرد که با ما کند / خاک چه داند که در این خاک چیست/ خاک شد آنکس که بر این خاک زیست / هر ورقی چهره آزاده ایست/ هر قدمی فرق ملک زاده ایست

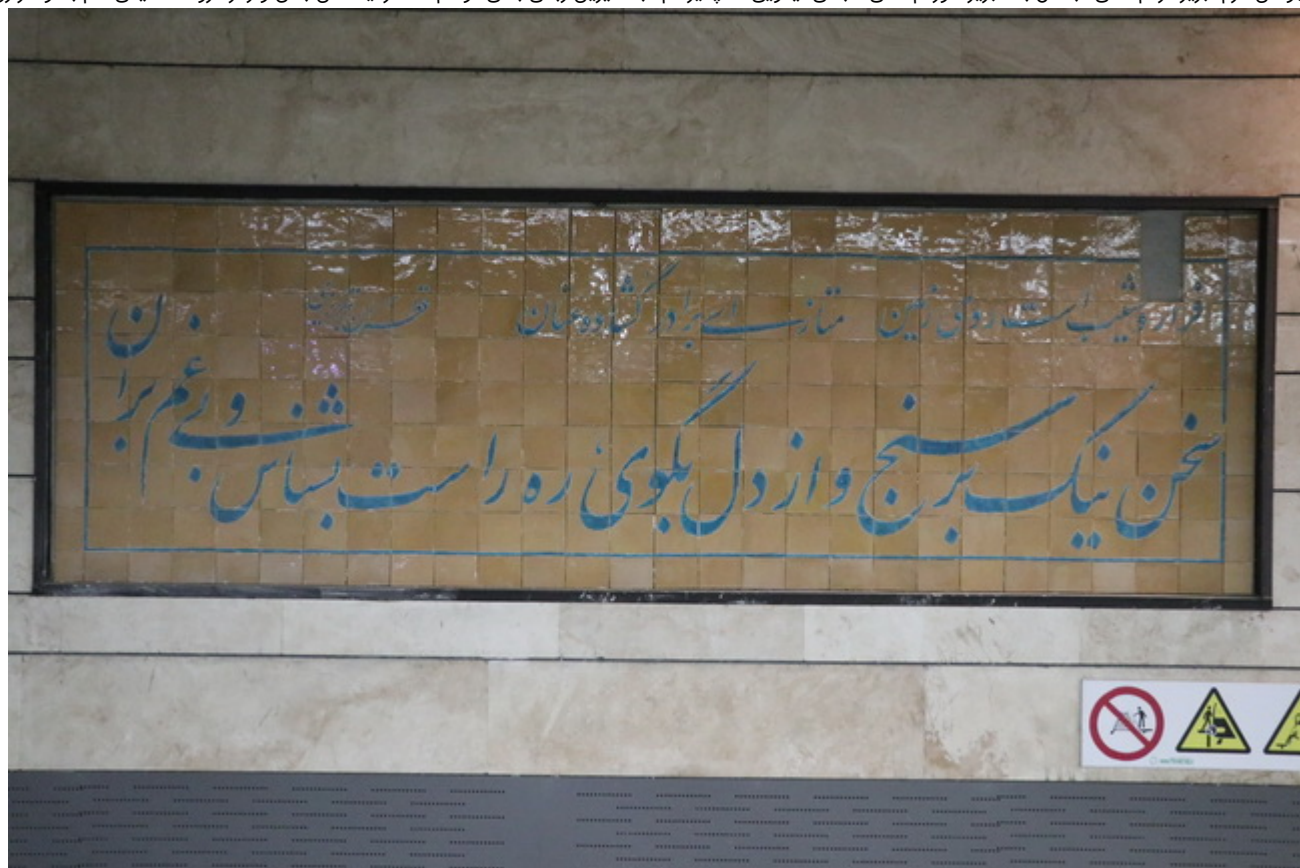

خاقانی شروانی

گفتی که کجا رفتند آن تاجوران اینک/ زیشان شکم خاک است آبستن جاویدان/ چندین تن جباران کین خاک فرو خورده است/ این گرسنه چشم آخر هم سیر نشد زیشان.

فراز و نشیب است روی زمین / متاز ای برادر گشاده عنان / سخن نیک بر سنج و از دل بگوی / ره راست بشناس و بی غم بران
چو من عزم تبریز کردم همی / به دل باد تبریز خوردم همی / بسی نیکویی ها پذیرفتم / به شیرین زبانی بسی کوفتم / که نزدیک من باش و زائر مرو / که نیکی کنم با تو هر روز نو.

در عالم عشق تا دلم سلطان گشت / آزاد زکفر و فارغ از ایمان گشت / اندر ره خود مشکل خود خود دیدم / از خود چو برون شدم رهن آسان گشت

اثیرالدین اخسیکتی

در من رقم خطپرستی همه هست / ناکامی عشق و تنگ دستی همه هست / با این همه در میانه مقصود تویی / جای گله نیست چون تو هستی همه هست.

مجیر الدین بیلقانی

بخدا اگر خدا روا دارد / که تو یک پشه را برنجانی / دل یک کس اگر بیازاری / نیستت بهره در مسلمانی / چون زبانت به غیبت آلوده است / قل هو الله به هرزه می خوانی

اسدی طوسی

جهان ای شگفتی به مردم نکوست/ چو بینی همه درد مردم ازوست/ به باغی دو در ماند از بنگری / کزین در درآیی و زان بگذری/ کنون چون شنیدی بدو دل نبند / وگر دل ببندی شوی در گزند

نعمت وصلت از شبی روزی من کند فلک / باز رهانم از هوس این تن چون خلال را / گر به هزار جان مرا دست رسد به جان تو / کز پی تو فدا کنم شکر شب وصال را

بدون شک استفاده از نقش های هنری عمومی تأثیری شگرف در افزایش مطلوبیت ایستگاه های مترو داشته است و شاهد هستیم که شهروندان در مواجهه با این آثار دقایقی را مکث کرده و فارغ از هیاهوی شهر، غرق در این آثار می شوند که یادگار اعصار و بزرگانی است که روزگاری در عرصه علم و ادب قلم زده اند و نقشی نو در افکنده اند و مرغ سخن شان، بریدوار به عصر کنونی و به دست ما رسیده است. این آثار، ترجمان احوال پیشینیان و اقوال آن هاست که ما انسان های عصر کنونی از آن ره توشه عبرت بگیریم و بدانیم که تبریز همچون کوهی پیرصلابت و استوار در بطن تاریخ سخن از دیرینگان دارد و خود پیری است ارجمند در اعصار تاریخ که افتخار ایرانیان است امید می رود که در زیر ساخت های عمرانی کلان شهر تبریز مقوله توجه به فرهنگ و ادب، بیش از پیش جاری و ساری باشد.